

А. А. ГУСАК

ІНФОРМАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СТУДЕНТІВ НЕПРОФІЛЬНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ : РЕЗУЛЬТАТИ КОНСТАТАЦІЙНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

Обґрунтовано необхідність проведення аналізу рівня сформованості інформативної компетентності студентів непрофільних спеціальностей. Проаналізовані навчальні плани освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр вищих навчальних закладів (ВНЗ) України. Визначено поняття «інформативна компетентність», «рівень» сформованості інформативної компетентності». Висвітлені проблеми оцінки рівнів сформованості інформативної компетентності студентів непрофільних спеціальностей.

Ключеві слова: *інформативна компетентність, моніторинг, рівень сформованості інформативної компетентності.*

А. А. ГУСАК

ИНФОРМАЦИОННАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ СТУДЕНТОВ НЕПРОФИЛЬНЫХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ: РЕЗУЛЬТАТЫ КОНСТАТАЦИОННОГО ЭКСПЕРЕМЕНТА

Обоснована необхідність проведення аналізу рівня сформованості інформаційної компетентності студентів непрофільних спеціальностей. Проаналізовані навчальні плани освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр вузів України. Определено поняття «інформаційна компетентність», «рівень сформованості інформаційної компетентності». Освітлено проблеми оцінки рівнів сформованості інформаційної компетентності студентів непрофільних спеціальностей.

Ключевые слова: *інформаційна компетентність, моніторинг, рівні сформованості інформаційної компетентності.*

A. L. GUSAK

ANALYSIS OF THE INFORMATIONAL COMPETENCE OF THE STUDENTS OF THE NON-CORE SPECIALTIES: RESULTS OF STATEMENT EXPEREMENT

The necessity of considering the level of formation of informational competence of the students of the non-core specialties is grounded. It is analyzed the curricula of educational qualification of Bachelor of higher education in Ukraine. The concepts of «informational competence», «level of informational competence» are defined. The problem of evaluation of levels of informative non-core competencies students specialties are highlighted.

Keywords: *informational competence, monitoring levels of the informational competence.*

Сучасний період розвитку суспільства характеризується великим впливом на нього комп'ютерних технологій, які проникли в усі сфери людської діяльності, забезпечуючи поширення інформаційних потоків в суспільстві, утворюючи глобальний інформаційний простір. Важливою частиною цих процесів є комп'ютеризація освіти.

Нині в системі освіти посилюється суперечність між традиційним темпом навчання людини і темпом появи нових знань, що постійно прискорюється в результаті того, що велика частина людства займається їх виробництвом. Саме тому більшість країн привертають в систему освіти нові інформаційні технології і технічні засоби інформатики.

Традиційна інформаційна діяльність набуває якісного розвитку, наповнюється новим змістом. Тому особливої актуальності набуває питання підготовки фахівця нової якості, який володів би знаннями, вміннями, навичками в сфері комп'ютерних технологій, був би готовим до отримання, засвоєння, переробки та творчого, ефективного їх застосування для вирішення

завдань у професійній діяльності і повсякденному житті, тобто щоб у нього була би сформована компетентність в сфері інформаційних та комп'ютерних технологій.

У Державній програмі «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці» наголошується, що важливим завданням вітчизняної освіти, від успішності вирішення якого визначальною мірою залежатиме розвиток країни та її місце у світовій спільноті, є підготовка підростаючого покоління до життя і діяльності в умовах сучасного інформатизованого суспільства [11].

Здійснення аналізу стану сформованості інформативної компетентності впливає на коригування і знаходження резервів розвитку інформативної компетентності і якостей особистості.

При цьому варто зазначити, що сформованість певного рівня інформативної компетентності – це результат, тобто кінцевий продукт, те, що змінити вже неможливо. Тому актуальнішим стає інший підхід – управління процесом, тобто управління над результатами. Використовуючи цей підхід, ми можемо своєчасно зробити виправлення і отримати бажаний результат [9, с. 192]. Отже, з метою досконалості освіти в українських вузах постає проблема безперервного наукового діагностико-прогностичного дослідження діяльності учасників освітнього процесу.

Проблемою визначення рівня сформованості інформативної компетентності займалися багато вчених, зокрема Н. Н. Абакумова [1], С. В. Єфимова [5], Е. Зеер [6], М. Л. Катаєва, І. Н. Мовчан [7].

Метою статті є дослідження сучасного стану сформованості інформативної компетентності студентів непрофільних спеціальностей.

Під інформативною компетентністю ми розуміємо інтегративне утворення особистості, яке проявляється в здатності особистості задовольнити індивідуальні, суспільні та професійні потреби засобами комп'ютерних технологій як в професійній діяльності, так і в житті загалом

Відповідно до «Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах» 161 від 2 червня 1993 року на кафедрах різних навчальних закладів розробляються і застосовуються власні робочі навчальні програми з дисциплін комп'ютерного профілю [12]. Це призводить до того, що відсутній єдиний підхід до організації формування інформативної компетентності студентів непрофільних спеціальностей, що проявляється, наприклад, у невідповідності кількості кредитів ECTS на вивчення дисципліни «Інформатика і комп'ютерна техніка» та форми контролю при цьому, у відведеному часу на вивчення дисципліни та кількості форм поточного і підсумкового контролю. Хоча при цьому варто зазначити, що обсяг сформованих знань та вмінь з дисципліни «Інформатика і комп'ютерна техніка», зазначених у освітньо-професійних програмах, є однаковим.

Нами також було проаналізовано зміст навчальних програм дисциплін комп'ютерного профілю. Аналіз показав, що переважна більшість навчальних програм з інформатики і комп'ютерної техніки для студентів непрофільних спеціальностей ставлять за мету ознайомити студентів з інформативним забезпеченням професійної сфери, будовою та принципами роботи персональних комп'ютерів, навчити проводити пошук інформації в Інтернаті, відправляти електронну пошту, захищати інформацію від комп'ютерних вірусів тощо. Лише у деяких освітньо-професійних програмах мета розкривається крізь призму специфіки професії майбутніх фахівців і звучить так: ознайомити студентів з актуальними проблемами інформаційних систем та технологій, питаннями сучасного інформаційного забезпечення сфери міжнародних відносин, тенденціями розвитку апаратних засобів та програмного забезпечення тощо.

У зв'язку з вищезазначеним відзначимо, що підготовка студентів непрофільних спеціальностей до використання інформативних технологій у майбутній професійній діяльності не може обмежуватися тільки засвоєнням інформативних знань, прикладних умінь і навичок, а повинна супроводжуватися формуванням світогляду і відповідальної життєвої позиції, особистим ухваленням загальнолюдських і культурних цінностей, розумінням власної відповідальності за результати своєї діяльності, розвитком особистісної конкурентноздатності.

Відповідно до цього ми вважаємо, що відправним пунктом у формуванні інформативної компетентності студентів непрофільних спеціальностей є цілепокладання. Тому визначення мети та завдань навчальних курсів, спрямованих на формування інформативної компетентності

студентів, адекватних рівню інформаційного розвитку суспільства, сучасним світовим освітнім тенденціям і стандартам, професійному спрямуванню, є нагальним та необхідним.

На нашу думку, вища школа має готувати не лише освіченого фахівця, а працівника нестандартного творчого мислення. Це положення нами враховано при визначенні компонентів сформованості інформативної компетентності студентів непрофільних спеціальностей, відповідних їм критеріїв, показників та діагностики рівня сформованості визначеної компетентності у майбутніх фахівців.

Про активний або високий рівень сформованості інформативної компетентності студентів непрофільних спеціальностей свідчать:

- сформованість аксіологічної компоненти: наявний високий ступінь сформованості системи поглядів і відносин до процесів інформатизації, що реально відбуваються; цілісність ціннісних орієнтацій і установок, яка свідомо реалізується в процесі їх інформаційної діяльності; уміння оцінювати процеси, що відбуваються в інформаційному просторі, і явища на основі індивідуально-зрозумілих і особово-прийнятих цінностей; студенти автономні і самостійні в своїх оцінках і думках щодо інформаційних явищ і процесів; студенти свідомо і відповідально вибирають мету своєї інформаційної діяльності і соціально прийнятні засоби її досягнення, здатні активно відстоювати свої переконання і позицію; студенти володіють прийомами творчого саморозвитку; у студентів існує потреба у створенні інформаційних продуктів; наявне активне прагнення до творчої обробки інформації з використанням комп'ютерних технологій; студент проявляє високий інтерес до інформаційної діяльності; присутні особисто значущі та ціннісні прагнення, ідеали, погляди, ставлення до продукту і предмета діяльності у сфері інформаційних процесів і відношень; студент сприймає інформативну компетентність як одну з провідних професійних і соціальних цінностей; адекватно оцінює власні можливості у використанні інформаційних технологій;

- сформованість когнітивної компоненти: регулярне вивчення студентами літератури за фахом, знання методів роботи з інформацією; знання основних понять та методів інформатики як наукової дисципліни та інформаційних технологій; розуміння відмінності автоматизованого і автоматичного виконання інформаційних процесів; орієнтація в особливостях засобів інформаційних технологій з пошуку, переробки і зберігання інформації, а також виявлення, створення і прогнозування можливих технологічних етапів з переробки інформаційних потоків; наявність високого ступеня теоретичної готовності до здійснення інформаційної діяльності.

- сформованість результативної компоненти: висока емоційна активність, що стає інструментом творчого освоєння, споживання і використання інформації, виконує функцію регулятора ціннісної орієнтації відчуттів і емоцій людини в структурі його інформаційної компетентності; сформованість і розвиток у студентів різноманітних способів діяльності; студент добре використовує засоби інформаційних технологій; сформовані на високому рівні технологічні навички і уміння роботи з інформаційними потоками; наявна здатність до творчості, саморозвитку, освоєння способів спілкування з партнерами по професійній діяльності; студент вміє працювати автономно і в колективі;

- сформованість рефлексивно-комунікативної компоненти: вільне орієнтування студентів в інформаційних джерелах; уміння точно формулювати інформаційний запит; потреба в самопізнанні, саморозвитку і найповнішій реалізації своїх творчих можливостей і індивідуальних здібностей в інформаційному просторі; основними мотивами інформаційно-навчальної діяльності є майбутні високі професійні досягнення, які розглядаються з погляду їх максимальної корисності для навколишніх людей і суспільства; студенти відмінно володіють комп'ютерною технікою і новими інформаційними технологіями, вільно, усвідомлено і творчо використовують придбані знання і уміння при рішенні навчально-професійних завдань, мають свій індивідуальний стиль при роботі з інформацією; знають, розуміють застосування мов та інших видів знакових систем, технічних засобів в процесі передачі інформації.

Про нормативний або достатній рівень сформованості інформативної компетентності студентів непрофільних спеціальностей свідчать:

- сформованість аксіологічної компоненти: студенти зацікавлені в отриманні нових знань, які служать основою розвитку системи інформаційних потреб і інтересів; критерії оцінки

інформаційних явищ, що відбуваються, не завжди глибокі, гнучкі і різноманітні; не завжди потреба реалізувати свої переконання усвідомлена з позицією суспільної значущості;

- сформованість когнітивної компоненти: студент значною мірою володіє методами роботи з інформацією, знання носять продуктивний характер; студенти усвідомлено сприймають інформацію, оперують поняттями, проте звернення до позапрограмового матеріалу має епізодичний характер; студенти впевнені в адекватності своїх поглядів реальним процесам інформатизації, що відбуваються в суспільстві, здатні сформулювати і аргументувати мету своєї інформаційної діяльності; у студентів достатній рівень теоретичних знань з інколи не повним усвідомленням;

- сформованість результативної компоненти: характерна регулююча роль вищих соціальних відчуттів; студент здатний критично оцінювати інформацію, визначати її якісну сторону; джерело інформації розглядається передусім, як предмет задоволення пізнавальних потреб; стан інформованості супроводжується відчуттям психологічного комфорту, упевненістю і зв'язаний з підвищенням соціального статусу і кваліфікації; наявна недостатня сформованість і розвиток у студентів різних способів діяльності; не завжди раціональне використання засобів інформаційних технологій; не завжди наявна потреба у творчості, саморозвитку та працювати у колективі;

- сформованість рефлексивно-комунікативної компоненти: студенти добре орієнтуються в різних інформаційних джерелах і володіють алгоритмами оптимізованого пошуку інформації; усвідомлено формулюють свої інформаційні запити і розуміють важливість вивчення інформаційних технологій і комп'ютерної техніки; прагнуть вирішувати поставлені перед ними задачі різними способами, проявляють активність та ініціативу; не завжди успішно використовують отриману інформацію при вирішенні завдань, проте наполегливо борються з труднощами і намагаються запропонувати свій шлях вирішення різних проблем.

Про інтуїтивний або низький рівень сформованості інформативної компетентності студентів непрофільних спеціальностей свідчать:

- сформованість аксіологічної компоненти: відсутня сформованість інформаційних потреб і інтересів; зацікавленість студентів в отриманні нових знань зумовлена лише потребою, скласти залік або іспит; студенти зазнають труднощів у продукуванні індивідуальних критично-оцінних думок щодо інформаційних явищ і процесів; не володіють прийомами постановки власних цілей інформаційної діяльності; творча спрямованість вказаної діяльності розвинена слабо;

- сформованість когнітивної компоненти: наявний мінімальний обсяг володіння методами роботи з інформацією; репродуктивний характер знань, низький ступінь теоретичної готовності до здійснення інформаційної діяльності; знання про джерела інформації мінімальні або відсутні взагалі;

- сформованість результативної компоненти: орієнтація на отримання винятково особистого емоційного задоволення від інформації; рівень вимог до якісної, змістовної складові інформації невисокий; прояв соціальних, вищих відчуттів розвинений слабо і не відіграє істотної ролі в діях і вчинках;

- сформованість рефлексивно-комунікативної компоненти: недостатньо добре знайомі з інформаційними джерелами; не володіють прийомами постановки власних цілей інформаційної діяльності; у мотиваційній сфері студентів переважають ситуативні потреби і мотиви; нечітко виражений інформаційний інтерес; студенти погано володіють алгоритмами пошуку інформації, мають труднощі в її творчому застосуванні при вирішенні конкретних навчально-професійних завдань. Навички володіння комп'ютерною технікою у стадії формування [2; 3, с. 21–28; 4; 8].

З метою виявлення рівня сформованості інформативної компетентності, стану і проблеми інформативної підготовки студентів непрофільних спеціальностей на етапі пілотажного дослідження нами було охоплено 425 студентів ІУ курсу.

Дослідження проводилося на базі Волинського національного університету імені Лесі Українки (139 студентів), Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (140 студентів) і Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (146 студентів) за спеціальностями «Педагогіка», «Біологія», «Історія», «Філологія».

Оцінка сформованості інформативної компетентності студентів непрофільних спеціальностей здійснювалася на основі експертної оцінки за авторською «Методикою вимірювання сформованості інформативної компетентності студентів непрофільних спеціальностей».

Виведення кількісної характеристики кожного компонента здійснювалася за сумарною оцінкою отриманих балів кожного з показників сформованості інформативної компетентності.

Розроблена нами діагностична карта «Методика вимірювання сформованості інформативної компетентності студентів непрофільних спеціальностей» дозволила дослідити рівень сформованості окремо кожного компонента інформативної компетентності студентів непрофільних спеціальностей. Отримані нами дані про рівень сформованості компонентів інформативної компетентності представлені у табл. 1.

Як свідчать дані таблиці, найвищий показник високого рівня – 12% простежується за аксіологічною компонентою сформованості інформативної компетентності, найвищий показник низького рівня – 35,8% – за рефлексивно-комунікативним компонентом. Це при тому, що рефлексією регулюються усі компоненти інформативної компетентності. Завдяки рефлексії студент відстежує цілі, процес і результат своєї діяльності щодо набуття компетенцій у галузі інформатики, а також усвідомлює ті внутрішні зміни, які в ньому відбуваються, усвідомлює себе як особистість, що змінюється. Завдяки рефлексивному механізму людина переходить на нові рівні свого розвитку.

Загалом, студентам притаманний достатній рівень інформативної компетентності – 69,6%, він є переважаючим і за всіма компонентами.

Разом з тим, на нашу думку, треба звернути увагу на те, що значній частині студентів непрофільних спеціальностей (30%) властивий низький рівень сформованості інформативної компетентності.

Таблиця 1

Рівень сформованості інформативної компетентності студентів непрофільних спеціальностей

Компоненти сформованості інформативної компетентності	Рівні сформованості					
	високий		достатній		низький	
	<i>a.n.</i>	%	<i>a.n.</i>	%	<i>a.n.</i>	%
Аксіологічна	55	12,9	252	59,3	118	27,8
Когнітивна	40	9,4	250	58,8	135	31,8
Процесуальна	35	8,2	268	63,1	122	28,7
Рефлексивно-комунікативна	30	7,1	243	57,1	152	35,8
Узагальнений показник, %	9,4		59,6		30	

Як засвідчують результати нашого дослідження, наявна організація навчання не забезпечує ефективного формування інформативної компетентності майбутніх фахівців непрофільних спеціальностей, виявлено переважання достатнього рівня сформованості інформативної компетентності студентів непрофільних спеціальностей. Негативним є те, що виявлено невисокий відсоток студентів з високим рівнем сформованості інформативної компетентності на фоні великої кількості студентів з низьким рівнем сформованості такої компетентності. Це дає підстави стверджувати, що наявна організація навчання спрямована переважно на подолання певних труднощів: прогалини в раніше отриманих знаннях; недостатня інформаційна культура; неуміння обрати правильний режим праці та відпочинку; невміння самостійно працювати з матеріалом; відсутність навичок контролювати свої знання та вміння; відсутність належного систематичного контролю за діяльністю; неадекватна самооцінка своїх можливостей; недостатній розвиток дослідницьких умінь; низький рівень розвитку абстрактного й аналітичного мислення та творчих здібностей.

Одержані дані нашого дослідження дозволили визначити основні причини недостатнього рівня інформативної компетентності випускників вищої школи. Це зокрема: нечітка інформаційна спрямованість змісту навчальних курсів; відсутність у студентів інтересу до оволодіння курсами інформатики; невміння використовувати міжпредметні зв'язки інформаційного характеру; низький рівень самоконтролю та самооцінки у студентів; недостатня підготовка викладачів ВНЗ з цієї проблеми; відсутність системи контролю (моніторингу) за формуванням кожного окремо взятого компонента інформативної компетентності та вказаної компетентності загалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абакумова Н. Н. Диагностика информационных компетентностей на разных уровнях образования / Н. Н. Абакумова // Открытое и дистанционное образование. – 2007. – № 25. – С. 11–18
2. Атаян А. М. Дидактические основы формирования информационной культуры личности в условиях информатизации общества: дис. ... канд. пед. наук / А. М. Атаян. – Владикавказ, 2001. – 177 с.
3. Баловсяк Н. Інформаційна компетентність фахівця / Н. Баловсяк // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2004. – № 5. – С. 21–28
4. Гендина Н. И. Информационная культура личности: диагностика, технология формирования. Учеб.-метод. пособие. / Н. И. Гендина, Н. И. Колкова, И. Л. Скипор. // – Кемерово: КемГАКИ, 1999. – Ч. 1 – 146 с.
5. Ефимова С. В. Информационные потребности студентов физкультурного вуза / С. В. Ефимова, И. И. Таран // Профессиональное образование. – 2010. – № 6. – С. 32–34
6. Зеер Э. Компетентностный подход к модернизации профессионального образования / Э. Зеер, Э. Сыманюк // Высшее образование в России. – 2005 – № 4. – С. 23–30
7. Мовчан И. Н. Структура и содержание информационной деятельности студентов вуза / И. Н. Мовчан // Информатика и образование. – 2009. – № 7. – С. 116–118
8. Родигина И. В. Компетентнісно-орієнтований підхід до навчання / И. В. Родигина – Х.: Видавнича група «Основа», 2005. – 96 с.
9. Рябова З. В. Моніторинг навчальної діяльності учнів загальноосвітньої школи // Науково-пізнавальна діяльність учасників освітнього процесу навчальних закладів різних рівнів акредитації / Зб. наукових праць. К.: Науковий світ, 2002. – С. 192
10. http://www.duikt.edu.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=439&Itemid=58&lang=uk – European Credit Transfer System.
11. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1153-2005-п>
12. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0173-93>